کوردستان لە گەمەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا

خالید عەزیزی

بۆچوونی گەشبینی

ئـــەم بۆچوونـــە تێڕوانینێکـــی خۆشـباوەڕانـەیـە و پێـی وایـە کـە ئەمریکا و هاوپەیمانەکانیان دەتوانن گۆڕانکاری لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا دروست بکەن و تەنانەت نەخشـەی سیاسـی ناوچـەکـەش بگـۆڕن. ئـەو شـــێوە بیرکردنـــەوەیـــە دوای سەقامگیربوونی نیزامیی ئەمریکا لە عێـراق و قسـە و بـاس و دەنگـۆی جۆراوجۆر سەبارەت بە ڕۆژهـەڵاتی نێـوەڕاسـتی گـەورە، لـەنێو کـۆڕ و کۆمـەڵـی سیاسـیی و ڕووناکبیری ناوچەکە بەگشتی و کورد بەتایبەتی زۆر بـاوە. بژێـوی سیاسـی ئـەم تێڕوانینە لە نیگەرانی پەرەئەستاندنی دەسەڵاتی مەزهەبی لە ناوچەکە و پڕوپاگەندەی کەسایەتی و مێدیاکان و حوزوری ئەمریکا لە عێراق سەرچاوە دەگرێت. ئەم ڕوانگەیە پێی وایە کە جیهـانی ئێسـتا یـەکجەمسـەرییە و ئـەویش ئـەمریکایـە کـە دەتوانێـت گۆڕانکاریی بەربەرین لە ناوچەکەدا پێکبێنێت و دیموکراسی دابمەزرێنێت. زەمینـەی عـەمـەلی ئـەم بۆچوونـە لـە کوردستاندا دەگەڕێتەوە سەر: یەکەم، سەقامگیربوونی نیزامیی ئەمریکا لە کوردســـتان و عیلاقـــاتی باشـــی دەسەڵاتی کوردی و ئەمریکا. دووەم، بەهێزبوونی سێکولاریزم لەنێو کۆڕ و کۆمەڵی کوردستاندا. سێیەم، نیگەرانی لـــە کـــار و کـــردەوە و پـــڕۆژەی داگیرکەرانی کوردستان. ئەم بۆچونە لەگەڵ کۆمەڵێک ئاستەنگ ڕووبەڕوو دەبێتـەوە. بـۆ وێنـە: لـە نـەخشـەی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا بێجگە لە کوردسـتان، بـە لـەبـەرچـاوگرتنی جووڵانەوەیەکی بەهێزی ئیسلامی دژی هێژمونی ئەمریکا، ئاسۆی ئەم گـەشـبینییە زۆر لێـڵ و تارمـاوی دەبینـــــــــــــــــدرێت.

پرسیار ئەوەیە چەندە دەکرێت ڕەوتی ڕووداوەکان و ئـەزمـوون و گـەشـە و داهاتووی کوردستان نەکەوێتە ژێر سێبەری بارودۆخی خەراپی ناوچەکە؟ لـە ڕوانگـەی ئـەمنییـەتییـەوە وەزعـی عێراق و ئەفغانستان بۆتە هـۆی ئـەوە کـە دونیـای دەرەوە بـە دردۆنگـی و نیگـەرانییـەوە بڕوانێتـە حـوزوور و پڕۆژەکانی ئەمریکا لە ناوچەکە. لە بـــاری مـــەیدانییـــەوە زەمینـــەی جێبـەجێبوونی ئـەم گـەشـبینییە فرە کـەمـە؛ چونکـە یـەکـەم، فـەرهـەنگی دیموکراسی و سێکولاریزم لە وڵاتانی ئیسلامی ئـەزمـوون و ڕابردوویـەکی نییە. دووەم، دەسەڵات و مەیدانداری سیاســی و نیزامــی ئــەمریکـا لــە ناوچــەکــەدا سـنووردارە. سـێیەم، پـڕۆژەی ڕۆژهــەڵاتــی نێــوەڕاســت گـەڵاڵـەی گروپێکـە لـە ئـەمریکا نـەک بـەرنامـەی کـاری دەوڵـەت. چـوارەم، سیناریۆیەکی هەرە گرینگی داهاتووی ڕۆژهـەڵاتـی نێـوەڕاسـت لـە هـەردوو خانەی گەشبینی و ڕەشبینیدا کێشەی ئێران و ئەمریکایە کە ئێستاش ڕوون نییە چی لێ بەسەردێت. ئایندەی ئێران بە باش و خەراپ، فاکتۆرێکی گرینگی گۆڕەپانی سیاسیی ئەم ناوچەیەیە.

کورد لەنێو بازنەی ئەم کێشەیەدا

ڕێبـەرانی بزووتنـەوەی کـورد لـە هـەمـوو بـەشـەکانی کوردسـتانی لـە سـەردەم و قۆنـاخی جۆراوجـۆردا هەوڵیانداوە کە سیمایەکی نێودەوڵەتی بە قەزیـەی کـورد بـدەن و لـە ڕادەی توانـایی خۆیانـدا کـاری دیپلۆمـاتیکی پێویسـتیان بـۆ ئـەو مـەبـەسـتەش کردووە. تا ئێستا سێ جار لە مێژوی سـەردەمـدا کێشـەی کـورد لـە بـواری نێودەوڵەتی و لە مەیدانی سیاسەتی گـەورە و بـەرژەونـدیی زلهێـزەکانـدا هاتۆتە گۆڕێ. هەر سێ جاریش دوای شـەڕی گـەورە هێـزەکـان و لـەژێـر ڕووناکایی یان سێبەری دەرئەنجامی شەڕەکاندا هەلومەرج بۆ هاتنەگۆڕی قەزیەی کورد ڕەخساوە. یەکەم جار دوای تـەواوبـوونی شـەڕی یـەکـەمـی جیهـانی مـەسـەلـەی کـورد ئاستێکی نێودەوڵەتی بەخۆوەگرت. بەڵام لەو سـەردەمـەدا ڕادەی پێگـەیشـتن و خـۆ ڕێکخسـتنی کـورد بـەو قۆناخـە لـە توانایی و ئامادەیی نەگەیشتبوو کە بتوانێت دەسەڵاتداری بکات، دەرفەتی مامـەڵـە بـۆ خـۆی پێکبێنێـت، وەک فاکتۆرێک بێتە نێو کێبڕکێی دەسەڵات و کێشـــەکـــان و داکـــۆکی لـــە بەرژەوەندیی خۆی بکات. بـەو جـۆرە ئەوەی کە لەژێر ڕووناکایی ئیدەئالیزم و گەڵاڵەی ویلسۆن لە پەیمانی سێوەر لە ساڵی ١٩٢٠دا بەپێی بەندەکانی ٦٢ و ٦٣ و ٦٤ بـە کـورد درابـوو، دوای گۆڕانی بـەرەکانی شـەڕ بـە قازانجی تورکیا لـە ساڵی ١٩٢٣ لـە پـەیمانی لـــۆزاندا لێـــی ئـــەســـتێندراوە. دووەم جـار لـــە کـۆتـایی شـەڕی دووەمی جیهانیدا بزووتنەوەی کورد چـەنـد قۆنـاخ بـەرەوپێش چـوو و دەسـەڵاتـی دامـەزرانـد و لـە ڕادەی توانـایی خۆیـدا مـەیدانداری سیاسـی کـــرد. کـۆمـــاری کـوردســـتان بـــە شێوەیەکی دیفاکتۆ و هـەرچـەند بۆ ماوەیەکی کورت و لە چوارچێوەیەکی بەرتەسکدا کەوتەنێو بازنەی مامەڵە و کێشەکانی نێودەوڵەتی پێوەندیدار بە ئێران. بـەو جـۆرە هـەنگاوێک بـەرەو سەروەری واتە دەسەڵاتی سیاسیی حکومەتی کوردی ڕۆیشت. ستراتێژی دیپلۆماسـی کـۆمـار ئـەوە بـوو کـە دەسـەڵاتـی سیاسـیی خـۆی لـە هـەڵسـوکەوتی وڵاتانی بـەشداری کێشـەکـەدا مسـۆگەر بکـات. یـەکـەم کــاری پێشـــوا ئــەوە بــوو کــە ڕووسـەکان و ئازەرییـەکان بـە ئـەم قـەناعـەتە بگـەیـەنێت کـە حکومـەتی کوردی ناوچـەیـەکی خودموختـاری ژێردەسەڵاتی ئازەربایجان نییە، بەڵکو کـۆمــاری کوردســـتانـە. لــەڕاســـتیدا سـۆڤیەت و ئینگلیـز و ئـەمریکـا لـە ڕوانگەی بەرژەوەندیی خۆیانەوە لە ئێراندا هەڵسوکەوتیان لەگەڵ کۆمار دەکرد. لە سیناریۆی بـەرژەوەندیی ئەواندا کۆمار شتێکی زۆر بچووک بـوو. سـۆڤیەت بـەدوای ڕێککـەوتـن لـەگـەڵ ئێران پاشـەکشـەی کـرد و کـۆمـاری بـە چـارەنووسـی خـۆی ئەسپارد. ستراتێژیی ئەمریکا و ئینگلیز ئـەوە بـوو کـە بـە لـەبـەرچـاوگرتنی گرینگـی سیاسـی و ئـابووری ئێران، نـەهـێڵن ئـەم وڵاتـە بکـەوێتـەژێـر دەسـەڵاتی سـۆڤیەت. ئـەمریکا ساغ ببۆوە کە لە درێژخایاندا ئێران بکات بە هی خۆی. دەسەڵاتی تاران لەو کێشانەدا زۆر ژیرانە ڕەفتاریان لەگەڵ لایەنەکانی بەشداری کێشـەکان کرد، لەلایەک سۆڤیەت و ئینگلیزیان لەکۆڵ خـۆیـان کـردەوە و لـەلایـەکی دیکـە زەمینەیەکی باشیان بۆ نفوزی ئەمریکا ڕەخسـانـد و بـەم جـۆرە کـۆمـاری کوردستان لە سیناریۆی سیاسـەت وبـەرژەوەنـدیی گـــەورەدا هـــیچ جێگــەیــــەکــــی پــــێ نــــەدرا. سێیەم جار دوای شـەڕی کەنداو و ڕووخانی ڕێژیمی سەددام، ئەو جار بە پێچەوانەی جارەکانی پێشوو کورد خۆی لەنێو کێشەکەدایە و بەشێکە لە زەمینە و دەرئەنجامەکانی ئەو ڕەوتە و مەجالی مامـەڵـەی باشـی هـەبـوو و هەیە. حکومەتی هەرێمی کوردستان هەرچەند دەوڵەتێکی سەربەخۆ نییە، بـەڵام زیاتر لـە هـەمـوو ناوچـەیـەکی تری فیدڕالی جیهـان حوزووری لـە عیلاقاتی نێـودەوڵـەتـی و ناوچـەیـی پێـوەنـدیـدار بـە خۆیـەوە هـەیـە. ڕەخسانی ئەم دەرفـەتـە جیاواز لـە ســـێکولاربوونی دەســـــەڵات و ئـەزمـوونی چـەندسـاڵـەی حکومـەتی کوردستان و گرینگی ئەم لە عێراق، بەشیکی بەرچاوی دەگەڕێتەوەسەر ڕەفتار و شێوەی دیپلۆماسی کورد لەگەڵ سیاسەتی گەورە و بچووک لە ئاســـتی جیهـــانی و ناوچـــەکـــەدا. دەسەڵاتی کوردی پێویستە لـەسـەر بنـەمـای "ڕیالیزم و واقیعبینـی" و بێ ئـەوەی بکـەوێتـە خانـەی ڕەشـبینی لەلایەک و گەشبینی لەلایەکی ترەوە زەمینـەی گونجاو بۆ جیبەجێکردنی پڕۆژەکانی خۆی ئامادە بکات. دونیا بەو جۆرەی کە هەیە ئەشێ چاو لێ بکـات و ناتوانێـت بـەرانبـەر بـە فاکتۆرەکانی نێو گەمەکە بێ تەفاوەت بێت و لەبەرچاویان نەگرێت هەر بەو جۆرەی کە لایەنەکانی تریش ناتوانن ئەو نادیدە بگرن. ڕووخانی ڕێژیمی سـەددام نـەتیجـەی هاوبەرژەوەندیی کـــورد و شـــیعە و ئـــەمریکـا لـــەو ســـەردەمـــدا بـــوو. بـــەڵام ئـــەم هاوبـــەرژەوەندییـــە ســـەردەمـــی ئۆپۆزیسـیون و خـەبـات لـە دژی سەددام گۆڕانکاریی زۆری بەسـەردا هـاتووە و هـەر لایـەنـەی بیـر لـە بەرژەوەندیی خۆی دەکاتەوە. ئەگەر گیروگرفتی ئەمنییـەتی لـە ئیدارەی عێراقـدا نـەبوایـە، ئـەمریکا ئـەو پێویستییەی کە ئێستا بـە کـوردی هەیەتی ئەو کات نەیدەبوو. لەبەرئەوە پێویستیی کورد و ئەمریکا بە یەکتر لە کەشوهەوای ئێستای عێراقدا ڕۆژ بە ڕۆژ زەقتـر دەبێتـەوە. لـەبـەرئـەوە داهـاتووی پـڕۆژەی کـوردی تـا ڕادەیـەکی زۆر دەگـەڕێتـەوەسـەر ســـتراتێژیی ئـــــەمریکـــــا و بـەرژەوەندییـەکـانی و بـەتایبـەت حوزووری نیزامی لـە کوردسـتاندا. ئـەمریکا هـەمیشـە بـەگـوێرەی بـەرژەوەنـدیی و عیلاقـاتی خـۆی بەرانبەر بە ئێران، عێراق، تورکیا و سوریە سـەیری مەسـەلی کوردی کردووە و پێی وا بووە قەزیەی کورد شتێکی نێوخۆیی ئەم وڵاتانەیە و لە باشترین حاڵەتدا داکۆکیان لە مافی شـارومـەنـدی بـۆ کـورد کـردووە. ڕیگەچارەی مەسەلەی کورد بەگشتی هەرگیز لە دەستوری کاری ئەمریکادا نـەبووە. لـەبـەرئـەوەی ئـەمریکا لـە ڕابـردودا هـیچ بـەرژەوەندییـەکی لـە چارەسـەربوون و نـەبوونی قـەزیـەی کورددا نەبووە. دیارە ئەم سیاسەتە شتێکی سەیر نییە، چون هەر وڵات و نـەتـەوەیـەک و دەسـەڵاتێک بـەپێی بـەرژەوەنـدیی خـۆی کـار دەکـات. دەسـکەوتـەکانی ئێسـتای کـورد لـە کوردســتان بـەتایبـەتـی و عێـراق بـەگشـتی ئاکامی هـەلومـەرجێک و هاوبەرژەوەندییەکی ڕەخساوی کورد و ئـەمریکایـە نـەک پـڕۆژەیـەکـی لەمێژساڵەی لەپێشدا داڕێژراوە. بەڵام ئێستا هاوبەرژەوەندیی و ئەزموون و دەور و دەسەڵاتی کورد لە عێراق بۆتـە هـۆی ئـەوە کـە ئـەمریکـا تێگـەیشـتنێکی تازە و مـەیدانی لـە کۆمـەڵگـە و ئیمکانـاتی کـورد لـە ناوچـەکـەدا وەدەسـت بێنێـت و پێداچوونـەوەیـەک بـە سیاسـەت و هەڵوێستکانی پێشووی خۆی بەرانبەر بـــە کـــــوردا بکـــات. دەسەڵاتی کوردی دەبێ تێبکۆشیت کـــە ســـیناریۆی پێداویســـتیی هاوبەرژەوەندیی کورد و ئەمریکا لای موئـەسیسـات و کـۆڕ و کۆمـەڵـی جۆراوجۆری دەسـەڵات و نیزیک بە دەسەڵات لە ئەمریکادا بەهێز بکات. لە هـەمـان کاتـدا هاوبـەرژەوەنـدیی دەسـەڵاتی کوردی لـەگـەڵ ئـەمریکا نابێت ئەم قەناعەت و تێگەیشتنە لەنێو کـورددا دروست بکـات کـە جیهـانی ئـەمرۆ یـەکجـەمسـەرییە و ئـەویش ئـەمریکایـە. سـەنـگ و سـووکی قورسایی فاکتۆرەکانی ناوچەیی و نێـودەوڵـەتـی پێـوەنـدیـدار بـە بەرژەوەندی گەلێک سنوودارن. تا ئەو جێگەیەی پێوەندی بە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و مەسـەلەی کورد لـەو ناوچـەیـەدا هـەیـە، دەکری بلێین کە جیهانی ئەم ناوچەیە چەندجەمسەرییە و لـەبـەرچاو نـەگرتنی ئـەم ڕاستییە گیروگرفتـــی بـــەدوادا دەبـــێ. لـــەســـەریـــەک، دەســـەڵات بلیتـــی چوونـــەژووری نێـــو گـــەمـــەی نێـودەوڵـەتییـە و تـەنانـەت لـە ژوورەکەشدا هەر بەپێی دەسەڵات شـوێنی دانیشـتن دیـاری دەکرێت. گەیشتن بە دەسەڵات خۆی هونەرە، بـەڵام هونـەر تـر ئـەوەیـە چـۆن دەســـەڵات ڕابگـری و بیپـارێزی. پاراسـتن و ڕاگرتنـی دەسـەڵاتـی کوردی تا ڕادەیەکی زۆر گرێدراوە بە وەزعـــی نێـــو مـــاڵی کـــوردی و یـەکگرتنـەوەی ئیداری و نیزامـی و یـەکـدەسـتکردنی ئـەم دەسـەڵاتـە. کـەمایـەسییـەکی مـەزنی هـەرێمی کوردستان لـە ساڵەکانی پێشوودا ئەوە بوو کە لە کاتی زۆر پێویست و ئـەستـەمدا لـەبـەر ناکۆکی نێوخـۆیی نەیتوانیوە یەکدەنگ و یەکڕەنگ و بە پێناسەیەکی بەهێزی نەتەوەیی سوود لەو دەرفەتە نێودەوڵەتییە وەربگرێت کـە بـۆی ڕەخسـابوو. دەسـەڵات بـە هــەمـوو فۆرمــەکـانی سیاسـی و ئـابووری و نیزامـی و بـە هـەمـوو شـــێوەکــــانی دیموکراتیـــک و نادیموکراتیک، مادام لەژێر میکانیزمی کـونتڕۆڵ و لێپرسـینەوەدا نـەبێت تووشی گـەندەڵی دێت. گـەندەڵی ئیداری لە کوردستانیش وەک هـەمو کۆمەڵگەیەکی تر کـەم و زۆر شتێکی سەیر نییە. بەڵام بە لـەبـەرچاوگرتنی تایبـەتمـەندی کوردستان ڕەنگە ئـەم گـــەنـــدەڵییـــە زەمینـــە و فـــەزای دەســـتتێوەردان بـــۆ دراوســـێکان دروست بکات و ئاکامی نائاسایی و زیانباری لێ بکەوێتەوە.

www.dimane.com

لەچلەی کاکە ئازادی ڕۆشنبیر ونووسەردا

کەلسوم جەلال

چـل ڕۆژ لـەمـەوبـەر کـوردێکی بـەهـرەمـەنـد، نووسـەرێکی ڕۆشـنبیر ماڵئاویی لێکردین. ماڵئاویی کردنـی ئەو بەهرەمەندە هێشتا زووبوو، ٤٥ سـاڵ تـەمـەنـی تـەواو نـەکردبـوو. تواناو بـەهـرەی زۆرتـری هـەبـوو تـا پێشکەش بە کوردستانی بکات.

چل ڕۆژ لـەمـەوبـەر کاکـە ئـازاد جـەلال سـەعید ناسـراو بـە ئـازاد جەلال چوارتاقی کۆچی دوایی کرد و لێمان دوورکەوتەوە.

کاکـە ئـازاد سـاڵی ١٩٦١ لـە گونـدی چوارتـاقی، لـە خێزانێکـی کوردپەروەر چاوی بۆ ژیان هـەڵێنا. چـوار بـراو دوو خوشـکی هـەبـوو. خوێنـدنی سـەرەتایی لـە چوارتـاقی، ناوەندی لە عەربەت و ئامادەیشی لە سـلێمانی تـەواوکـرد. دواتـر لـە پـەیمانگـەی مامۆسـتایانی شـاری هـەولێر وەرگیرا. ساڵی یەکەمی لە پەیمانگە خوێند، دواتر بەهۆی ئەوەی ئامادە نـەبوو جلی بـەرگری میللی بـەعـس لـەبـەر بکـات، لـە پـەیمانگـە دەرکراو لە خوێندن بێبەشکرا.

کاکە ئازاد لـەڕیزی ڕێکخستنی بزووتنـەوەی کوردایـەتـی کـاری دەکـرد، کوردپـەروەر وچـالاک بـوو. ئاشقی کوردایەتی و خوێندنەوە بوو. کتێبخانـەیـەکی دەوڵـەمـەندی لـەنێو ماڵەکەیدا دروست کردبوو، بـەمـەش خۆی پەروەردە کردبوو، کەسێکی ڕۆشـنبیر و بـەتوانـای لێبـەرهـەم هـاتبوو. مخـابن بـەخـت یـاوەری نەبوو، لەسەرەتای لاویدا دووچاری کـارەسـاتێک هـات، بڕبـڕەی پشـتی تـرازاو تـا مـردن توانـای ڕۆیشـتنی لێسەندەوە. هەرچەندە کەم ئەندام بووبـوو، بـەڵام هـەرگیـز لـە ژیـان بێهیـوا و ڕەشـبین نـە بووبـوو. هـۆگری کتێـب بـوو، بـەردەوام دەیخوێنـدەوە، هـۆنراوەو چیرۆکـی دەنووسـی و بەرهـەمی نووسـەرانی بیـانی وەردەگێڕایـە سـەرزمـانی کوردی. لەو تەمەنەدا پێنج بەرهەمی بەچـاپ گـەیانـد، بـەمـەش ناوبـانگی پـەیداکرد، بـەهـرەی خـۆی پێشـانی کوردسـتانیان دا. بـەداخـەوە مـەرگ بـــواری نـــەدا ڕۆشـــنایی ئـــەو بەرهەمەشی ببینێ کە بەنیاز بوو لە چـەنـد ڕۆژی داهـاتوودا ڕەوانـەی چاپخانەی بکات.

کاکە ئازاد خـەمخۆرێکی وشـە و کتێبخانـــەی کـــوردی بـــوو، ئـــەم بـەرهـــەمانـــەی بـــە دیـاری بـــۆ بەجێهشتووین:

١- گوڵ و پەپوولە، نامیلکەی شـیعری بـۆ منـداڵان، سـاڵی ١٩٩٦ چاپکراوە.

٢- بـــەڵێنـــی خوێنـــدکار، نامیلکەی شیعری بۆ منداڵان، ساڵی ١٩٩٨ چاپ کراوە .

٣- بـەسـەرهـاتی خۆشـی ناوداران، ساڵی ٢٠٠٠ چاپکراوە.

٤- پەندو بەسەرهات، ساڵی ٢٠٠٦ چاپکراوە.

٥- کێشەی خۆشـەویستی، لە عـەرەبـی وەریگێـڕاوە، سـاڵی ٢٠٠٦ چاپکراوە.

٦- گوڵـە ڕەنگ پـەڕیـوەکانی عیشق، شیعر، بۆ چاپکردن ئامادەی کردبوو.

کاکـە ئـازاد مـاوەی بیسـت سـاڵ توانای ڕۆیشتنی نەبوو، لەسەر جێگە دەمایەوە، بەڵام لەخوێندنەوە ماندوو نـەدەبوو، مـەیلی نووسـینی لـەلا کز نـەدەبوو. ئاشـقی وشـەی کـوردی و دیمەنەکانی کوردستان بوو. فلچەی بەدەستەوە دەگرت و تابلۆی ڕەنگینی دەنـەخشـاند. کـاتێ لـەنـەخۆشـخانـەی ئیمرجێنسی تیمار دەکرا، بەشێک لەو تابلۆیانەی لێوەرگیرا کە تا ئێستاش لەوێ هەڵواسراون.

کاکـــــە ئـــــازاد دوارۆژی پێشکەوتووی گەل و نیشتمانەکەی لە خوێنـــــدەواری و زانســـــت و ڕۆشـــنبیرییەوە دەبینـــی، خوازیـاری پێشـــکەوتـــن بـــوو، داوای لـــە لاوان دەکرد کە درێژە بەخوێندن بدەن و زانکـۆ تـەواو بکـەن، هـەرگیـز ڕازی نـەدەبـوو نزیکـەکـانی خـۆی واز لـە خوێنـــدن بهێـــنن، بـــۆ خوێندنـــەوەو ڕۆشـــنبیری هـــانی دەدایـــن. داوای لێدەکردین بەردەوام ڕۆژنامـەو گۆڤار و بڵاوکراوەکان بخوێنینەوە. پەندێکی کوردی کردبووە وێردی سەر زمـانی و بەردەوام دەیگوتەوە :

(مرۆڤ تـا لـە ژیـان بـێ دەرس فێر دەبـێ، مردنیش دوا دەرسە کە فێری دەبێ).

هـەزار سـڵاو لـە گیـانی پـاکی تـۆ کاکە ئازاد.

ڕۆحت شاد بێ، ئامۆژگاریەکانت لە گوێماندا دەزرنگێتەوە.

کتێبخانــەکــەت بێنــاز ناکــەیــن، لـــەســـەر چاوانمانـــەو ســـوودی لێوەردەگرین.

دەروون

دونیا

ریکخراوی شەفافی جیهانی

ڕۆژی دووشـەممەی هـەفتـەی ڕابردوو ڕێکخراوی (شـەفافی) جیهـانی کـە بـە ڕەسـمی مۆڵـەتی لـە نـەتـەوەیـەکگرتووەکـان وەرگرتـووە ئـەنجامی لێکۆڵینـەوەو ڕوپێـوێکی دەوڵـەتـانی جیهـانی بڵاوکـردەوە دەربـارەی پێشـێلکاری لـە مافـەکـانی مـرۆڤ. بـە پێـی زنجیـرەی نـاوەکـان عێـراق سێهەمین دەوڵەتە کە مافەکانی مرۆڤی تیا پێشێل دەکرێت و سـودان بـە پلـەی پێنجـەم و بـەنگلادیش کـە جـاران یـەکـەمین دەوڵـەت بـوو ئێسـتا کـەوتۆتـە کۆتاییـەوە. ئـەو پۆلێن کردنـە کـە ڕێکخراوێکـی ناسـراوی لـەو شێوەیە بڵاوی کردۆتەوە پێویستی بە هەڵوێست و ڕامانێکی زۆر هـەیـە، ئـەگـەر (شـەفاف) ڕێکخراوێکی نارەسمی بێت و کارەکـەی تـەنها تۆمـەت کردن بێت هەقە دەوڵـەتان لـەسـەری هـەڵدەن و داوای ڕوونکردنـەوەی زیاتری لێ بکـەن لـە بـەردەم دادگـەی نێودەوڵـەتی، ئـەگـەر کارەکـەشی تـەواوەو گلـەیی لـەسـەر نییـە، ئـەوکاتـە کـۆمـەڵگـەی نێـودەوڵـەتـی و ڕێکخـراوەکـانی مـافی مـرۆڤ هـەقی خۆیانـە جـۆرێک لـە فشـارو هـەڵڵا بـەکـاربێنن دژی ئـەو حکومـەتانـە هـەتـا خۆیـان چـاک دەکـەن وەکـو (بەنگلادیش).

خـەڵکی عێراق لـە سـاڵی ١٩٩١ گـەورەتـرین ڕاپـەڕینیان کرد دژی دیکتـاتۆرترین دەسـەڵاتـی سیاسـی لـە جیهانـدا، دوای ئـەوە بـەشـێکی گەورەی کوردستان جۆرێک لەسەربەخۆیی بەخۆوە بینی لە هەڵبژاردنی پەرلەمان و پێکهێنانی حکومەتی هەرێم، کەواتە کوردستان زیاتر لـە ١٥ ساڵە ئاڵای دیموکراتی هـەڵکردووەو خۆی بە پارێزەری مافی مـرۆڤ دەزانێ و دوای ڕووخانی حکومەتی بەعسیش کورد ڕۆڵێکی گـەورەی بینی لە پێکهێنانی حکومەتی عێراقی و مەنسـەبی زۆر باش و گـەورەش درا بـە کـورد، زۆر کـەس وای پێشـبینی دەکـرد کـە دیموکراتییـەکـەی کوردسـتان بـەرەو عێـراق دەبـەن، بـەڵام بـەداخـەوە دەرکـەوت نـە کوردسـتان بـەو شـێوەیـە دیمـوکراتی بـووە کـە لـە ڕاگـەیانـدن باسـی دەکرێت و نە عێراقیش بووە ئەو دەوڵەتەی کە پێشبینی کرا، نـەک هـەر ئـەوەش لـە پێشـێل کارییـەکـانی مـافی مرۆڤدا کـەوتینـە پێش کۆمـەڵـێ دەوڵەتی دواکەوتووی جیهانی کە بەڕاستی دەستیان هەیە لە ئازاردانی مـرۆڤ و تیـرۆری نێـودەوڵـەتـی. چ کـارەسـاتێکە دیکتـاتۆرێک بڕووخـێ و دوای خـۆی حکومـەتێکی بـەنـاو دیموکراتی لـە پلـەی سێیەمی دەوڵـەتـە پێشێل کارییەکانی مافی مـرۆڤ بێت. کـەواتـە ئـەگـەر حکومـەتی بـەعس پلـەی یـەکـەمـی هـەبووبێ ئـەم دیموکراتییـەو ئـەم دەسـەڵاتـەش شـتێکی ئەوتۆی لەوان کەمتر نییە. دیارە هەر ئەمەشە بووەتە هۆی ئەوەی کە ڕەوشەکە بن نەنێتەوەو بەم شێوەیە بڕوات.